

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Статистика и демография“

Рецензент: Проф. д-р Поля Георгиева Ангелова, научна специалност 05.02.06 „Статистика и демография“, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Автор на дисертационния труд: Фатме Шабанова Зюлкярова, докторант в докторска програма „Статистика и демография“, катедра „Математика и статистика“, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Тема на дисертационния труд: „Статистически анализ на динамиката на работната сила“.

Рецензията е изготвена въз основа на Заповед №1182/19.12.2018 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, изискванията на ЗРАС в Р България, ППЗРАС в Р България и ППЗРАС в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд на тема „Статистически анализ на динамиката на работната сила“ е представен във вид и структура, съответстващи на изискванията и критериите за ЗРАС в Р България и Правилника за неговото приложение. Дисертационният труд е написан на 206 страници, от които 179 основен текст. В структурно отношение включва въведение, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература – 148 източника (114 на кирилица и 34 на латиница), декларация за оригиналност и 9 приложения. Изложението е илюстрирано с подходящи статистически средства – 38 таблици и 39 фигури, които отговарят на изискванията на статистическата теория.

II. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Актуалността на изследването се обуславя от важната роля на човешкия фактор за развитието на производството, както и от значимостта на работната сила за социално-икономическия напредък на обществото. Проблемите на работната сила и неразривно свързаните с нея заетост и безработица са обект на

изследване от различни клонове на икономическата наука, по приложението на статистическия подход при техния анализ несъмнено разширява възможностите за установяване на закономерности и тенденции в развитието им. Избраната тема има икономически и социални измерения, което също определя актуалността и полезността на дисертационния труд.

В **увода** обектът и предметът са прецизно формулирани, целта е дефинирана ясно, а изследователските задачи кореспондират с изложението в отделните глави на дисертационния труд.

Обект на дисертационния труд е работната сила в България през периода 2003-2017 г., а **предмет** – динамиката на броя и състава на работната сила за същия период.

Целта е да се изследва динамиката на работната сила чрез статистически анализ на показателите за характеризиране на нейния брой и състав с оглед установяване на тенденциите и закономерностите на работната сила в България за периода 2003-2017 г.

За реализирането на поставената цел авторът си поставя четири изследователски задачи, свързани: **първо**, с извеждането на основните характеристики на работната сила като обект на статистическо изучаване въз основа на анализ на теоретичните концепции за същността ѝ като икономическа категория; **второ**, с анализа на организационно-методологическите аспекти на статистическите наблюдения на работната сила като информационен източник за изследване на нейното състояние и динамика; **трето**, с установяване на закономерности в динамиката на показателите за броя на работната сила в България; **четвърто**, с изследване на структурната динамика на работната сила по основни социално-демографски признаци – пол, възраст, образование, местоживеење и статистически райони.

Авторът убедително отстоява **изследователската теза**, че приложението на статистическите методи за анализ на динамика и структурни изменения предоставя възможности за задълбочаване и разширяване на анализа на работната сила и установяване на закономерностите в развитието ѝ в количествен и качествен аспект.

Коректно са посочени **ограничителните условия** на изследването, свързани с времевата и пространствената конкретизация на обекта на изследване. Аргументирано е обоснована **информационната база** за емпиричния анализ, както и използваните традиционни **научноизследователски подходи** и специфични **статистически методи за анализ**.

В **първа глава** е изяснена същността на работната сила и нейното значение като основен фактор за социално-икономическото развитие на обществото чрез обстоен преглед на теоретичните концепции в икономическата наука. На тази основа е направен преход към представянето на работната сила като съвкупност и обект на статистическо изучаване. Анализирано е влиянието на макроикономическата среда върху състоянието и динамиката на работната сила. Детерминиращите фактори са разгледани в четири групи – демографски, икономически, институционални и образователни. Разгледани са организацията и методологията на наблюденията, осигуряващи информация за изследване на работната сила на европейско равнище и особеностите им в съвременната национална статистическа практика. Извършен е ретроспективен преглед да статистическите изследвания на работната сила в България от създаването на държавната статистическа институция до днес.

Във **втора глава** е извършен анализ на динамиката на абсолютните показатели за работната сила, общо и по съставни компоненти – заети и безработни лица. Представени са накратко методологическите особености на използваните за емпиричния анализ статистически показатели, методи, критерии и тестове и е аргументиран техния избор. Извършени са проверки за наличие на тенденция и са построени трендови модели. След проведения диагностичен анализ и избор на адекватни модели са разработени краткосрочни прогнози.

В **трета глава** е извършен емпиричен анализ на структурната динамика на работната сила в две направления – по демографски и социални признаци. Направена е характеристика на използваните статистически методи за анализ на структурни изменения. Изведени са основни закономерности в динамиката на структурата на работната сила, заетите и безработните лица по признаците „пол“, „възраст“, „образование“, „местоживеене“ и „статистически райони“.

В заключението в синтезиран вид са представени основните изводи и заключения в резултат на извършеното изследване.

Достойнства на дисертационния труд. Авторът е проучил задълбочено обекта на изследване – работната сила, както като понятие на икономическата теория, така и като обект на статистическо изучаване. Показани са умения за провеждане на критичен анализ на теоретични постановки и приложни изследвания, свързани с работната сила, заетостта и безработицата, както и за приложение на статистическите методи за анализ на динамика и структури. Разработените трендови модели за динамиката на работната сила, заетите и безработните лица са коректно оценени с подходящи статистически критерии.

Обемът на дисертационния труд е съобразен с изискванията за този вид изследвания, броят на използваните средства и начини за нагледно представяне на статистическата информация и резултатите от изследването е добре премерен, а качеството им е в съответствие с изискванията за тяхното построяване. Много добро впечатление прави изнасянето на съдържанието на таблиците и графиките в началото на дисертационния труд.

Дисертационният труд се характеризира с добра степен на стилова и езикова издръжаност, както и на техническо оформление. Изложението е логически последователно, постигнат е баланс в съотношението между обемите на отделните глави, както и между теоретичната и емпиричната част на изследването.

Авторефератът е в обем от 35 страници и представя в синтезиран вид съдържанието на дисертационния труд. Към него са приложени Декларация за оригиналност и достоверност, Справка за основните научни приноси и Списък с публикациите по темата на дисертацията.

III. Научни и научно-приложни приноси

Приносите на докторанта са ясно формулирани и коректно отразяват изследователските постижения на дисертационния труд. Те могат да се обобщат в две направления:

Първо, приноси с теоретико-методологичен характер. Те намират израз в обосноваването на ролята на работната сила като фактор на общественото производство въз основа на теоретичните концепции за нейната същност; очертаването на особеностите на работната сила като обект на статистическо изследване; провеждане на сравнителен анализ на статистическите наблюдения на работната сила на национално и общоевропейско равнище чрез извеждане на техните организационни и методологически особености (приноси 1 и 2).

Второ, приноси с научно-приложен характер. Те намират израз в установяването на конкретни закономерности в динамиката на абсолютните показатели за характеризиране на работната сила чрез аргументиран избор на трендови модели и оценка на тяхната адекватност; разработване на краткосрочни прогнози за анализираните показатели; обосноваване на закономерности в структурната динамика на работната сила по признаците „пол“, „възраст“, „образование“, „местоживееене“ и „статистически райони“ чрез диференцирано изследване и сравнителен анализ на структурните изменения (приноси 3, 4 и 5).

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки

Независимо от постигнатите научни и практико-приложни резултати от изследването, могат да се направят следните **бележки и препоръки**:

1. В заглавието трябваше да бъде отразено мястото, за което се отнася анализът, т.е. България.

2. Съществува известно разминаване (техническо) между наименованията на трета глава в автореферата и дисертацията.

3. Твърде обстоятелствено е представено влиянието на институционалните фактори във втори параграф, като повече е наблегнато на организационната структура и нормативната уредба на отделните институции отколкото на тяхното въздействие върху динамиката на работната сила.

Нямам въпроси към дисертанта.

V. Обобщено заключение и становище

Представеният за рецензиране дисертационен труд на докторант Фатме Шабанова Зюлкярова представлява задълбочено самостоятелно изследване с теоретико-приложен характер. Дисертационният труд съдържа необходимите научно-приложни приноси и отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Р България и Правилника за неговото приложение в СА „Д. А. Ценов“. Това е основание да дам категорично **ПОЛОЖИТЕЛНО СТАНОВИЩЕ** по тази процедура и да предложа на уважаемите членове на научното жури да гласуват **ПОЛОЖИТЕЛНО** за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Статистика и демография“ на Фатме Шабанова Зюлкярова.

Свищов, 10.02.2019 г.

(Проф. д-р Поля Ангелова)